

Nr 65.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor; given Stockholms slott den 9 februari 1923.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

C. E. Svensson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 februari 1923.

Närvarande:

Statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Svensson, följande:

Under en följd av år har riksdagen, i regel för ett år i sänder, medgivit, att Kungl. Maj:t skulle äga åt svenska medborgare, i den ordning Kungl. Maj:t bestämde, under en tid för varje gång av högst tjugu år mot årlig avgift och under villkor i övrigt, som det skulle tillkomma Kungl. Maj:t att fastställa, upplåta begagnandet av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor, med rätt därjämte för den, som erhållit upplåtelse, att vid upplåtelse tidens utgång äga företräde till för-

Bihang till riksdagens protokoll 1923. 1 saml. 51 häft. (Nr 65.)

nyad upplåtelse, därest sådan ifrågakomme. Dylikt medgivande har av 1922 års riksdag enligt skrivelse nr 245 lämnats för tiden intill den 1 juli 1923.

*Gruvlagstift-
ningssakkun-
nigas betän-
kande den 31
mars 1922.*

Vid anmälan för Kungl. Maj:t den 21 april 1922 av frågan om proposition till riksdagen angående förnyande av det för tiden intill den 1 juli 1922 Kungl. Maj:t lämnade bemyndigandet att utarrendera kronans jordägarandelar i gruvor meddelade jag, på sätt av det vid propositionen nr 247 fogade utdraget av statsrådsprotokollet över handelsärenden för sagda dag framgår, att de sakkunniga för utarbetande av förslag till ny gruvlagstiftning, i anledning av erhållet uppdrag, den 31 mars 1922 till handelsdepartementet inkommit med betänkande jämte förslag till förordning om förvaltning av kronans jordägarandelar i gruvor, avsedd att utfärdas i administrativ väg med giltighet tillsvidare i avbidan på de förändrade bestämmelser om dispositionen av samma jordägarandelar, som kunde komma att föranledas av den pågående revisionen av gällande gruvlagstiftning. Beträffande de närmare omständigheter, som föranledde ovannämnda åt de sakkunniga lämnade uppdrag, ber jag att få hänvisa till vad berörda utdrag av statsrådsprotokollet därom innehåller. I sådant avseende tillåter jag mig nu endast erinra, att det visat sig, att vissa bestämmelser i den för närvarande med avseende å förfarandet vid och villkoren för utarrendering av kronans jordägarandel i gruva gällande kungörelsen av den 20 oktober 1899 borde kunna givas en tydligare och för kronan mera betryggande avfattning, varjämte, då samma kungörelse allenast avser den första utarrenderingen och således endast jordägarandelar i nyinmutade fyndigheter men arrendetiden med 1921 års slut utgått beträffande vissa jordägarandelar, behov uppkommit av bestämmelser för de fall, då arrendetiden för redan utarrenderade jordägarandelar utginge.

I sitt förenämnda betänkande föreslogo nu de sakkunniga bland annat, att förvaltningen av kronans jordägarandelar tillsvidare skulle uppdragas åt den under år 1917 tillsatta kommissionen för undersökning och tillgodogörande av vissa mineralfyndigheter å kronojord, varjämte enligt de sakkunnigas förslag vissa uppgifter med avseende å förvaltningen skulle tillkomma vederbörande länsstyrelser och kommerskollegium.

*Gruvlagstift-
ningssakkun-
nigas skrivelse
den 13 mars
1922.*

På sätt ovanberörda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 21 april 1922 jämväl utvisar, hade de sakkunniga redan före avlämnandet av nyssnämnda betänkande till chefen för justitiedepartementet ingivit en den 13 mars 1922 dagtecknad skrivelse, däri de

sakkunniga bland annat anförde, att de vid behandling av frågan rörande förvaltningen av kronans jordägarandelar kommit till det resultat, att lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län borde ersättas med en ny lag, gällande för fyndigheter å odisponerad kronojord inom hela landet och innehållande ändrade bestämmelser även i flera andra avseenden. Ett av de sakkunniga uppgjort lagförslag i ämnet fanns fogat vid den till chefen för justitiedepartementet ingivna skrivelser.

Över de av gruvlagstiftningssakkunniga sålunda avgivna förslagen infordrades utlåtanden från åtskilliga myndigheter och institutioner, däribland kommerskollegium.

*Yttranden
över gruvlag-
stiftningssak-
kunnigas för-
slag*

Kollegium, som i övrigt i huvudsak anslöt sig till de sakkunnigas mening, föreslog emellertid beträffande förvaltningen av kronans jordägarandelar, att densamma — i stället för att anförtros åt 1917 års mineralfyndighetskommission — skulle uppdragas åt kollegium, varigenom förenkling i arbetet och besparing i kostnader skulle vinnas.

För egen del anförde jag till merberörda statsrådsprotokoll den 21 april 1922, att jag funne den av kommerskollegium sålunda framförda tanken värd synnerligt beaktande, varför jag ansåge densamma böra, innan slutligt ståndpunktstagande ägde rum till det av de sakkunniga framlagda förslaget till förordning om förvaltning av kronans jordägarandel i gruva, tagas under närmare övervägande. Det syntes mig därför till en början lämpligt, att kommerskollegium erhöles i uppdrag att utarbeta förslag till de jämkningar i det av de sakkunniga framlagda förslaget, som föranleddes av den ifrågasatta ändringen beträffande förvaltningsorganet eller som eljest enligt kollegii mening borde genomföras. Vid fullgörande av detta uppdrag syntes, för vinnande av enhetlighet i förvaltningen av kronans gruvegendom, jämväl böra tagas under övervägande, huruvida icke dels den verksamhet, som utövades av 1917 års mineralfyndighetskommission, kunde övertagas av kommerskollegium, dels ock de förvaltningsuppgifter, som anginge annan kronans gruvegendom än jordägarandelarna, närmast då de för kronans räkning å såväl krono- som enskild jord verkställda inmutningarna, kunde sammanföras hos kollegium.

*Chefens för
handelsdepar-
tementet an-
förande till
statsrådspro-
tokollet den
21 april 1922
och riksdag-
ens beslut
samma år.*

Enär emellertid förslag från kommerskollegium i berörda avseenden icke kunde förväntas föreligga å sådan tid, att desamma kunde upp- tagas till prövning i samband med framläggande av proposition till riksdagen i fråga om förnyande av det utav föregående års riksdagar Kungl. Maj:t lämnade bemyndigandet att utarrendera kronans jordägar-

andelar i gruvor, förklarade jag mig finna genomförandet av de ifrågasatta ändringarna i gällande författningar på förevarande område böra få anstå till ett följande år.

I anslutning till vad jag sålunda uttalat, äskades hos riksdagen allenast förlängning av nyssberörda bemyndigande, vilket äskande, såsom jag redan nämnt, av riksdagen bifölls.

På de av mig sålunda anförda skäl och då ovanberörda av de sakkunniga till chefen för justitiedepartementet ingivna förslag till lag, avsedd att ersätta 1918 års lag, ägde nära samband med och utgjorde förutsättning för de sakkunnigas förslag till förordning angående förvaltning av kronans jordägarandel i gruva, förklarade sig bemälda departementschef, på sätt av det vid propositionen nr 246 till 1922 års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden giver vid handen, icke för det dåvarande vilja ingå i prövning av det till honom ingivna lagförslaget, utan tillstyrkte, att, i likhet med vad förut ägt rum, 1918 års lag måtte i oförändrat skick erhålla ytterligare ett års förlängd giltighetstid eller till den 1 oktober 1923. En i anslutning därtill på hans föredragning avlåten proposition blev av riksdagen enligt skrivelse nr 247 bifallen.

Kommerskollegii utlåtande den 14 oktober 1922.

Sedan Kungl. Maj:t därefter genom beslut den 9 juni 1922 uppdragit åt kommerskollegium att, med beaktande av vad jag till ovannämnda statsrådsprotokoll den 21 april 1922 anfört, verkställa den av mig ifrågasatta överarbetningen av de sakkunnigas förslag, har kollegium den 14 oktober 1922 avgivit utlåtande i ämnet, i sammanhang varmed kollegium, i enlighet med de kollegium givna direktiven och på grundval av vissa av kollegium förordade principer, framlagt, bland annat, förslag till förordning om förvaltningen av kronans gruvegendom. Vid utlåtaudet äro fogade till kollegium inkomna yttranden från fullmäktige i järnkontoret, chefen för Sveriges geologiska undersökning, länsstyrelserna i ett flertal län, bergmästarna i norra och västra samt Gävle-Dala distrikt ävensom styrelsen för Mertainsens gruvaktiebolag.

Departementschefen.

Den på mitt initiativ igångsatta och av kommerskollegium verkställda överarbetningen i vissa hänseenden av det utav gruvlagstiftnings-sakkunniga på sin tid avgivna förslaget till förordning angående förvaltning av kronans jordägarandel i gruva syftar bland annat till åstadkommande av en ur många synpunkter önskvärd centralisering av den för närvarande på ett flertal olika myndigheter uppdelade förvaltningen av kronans gruväigareintressen. Min avsikt hade varit att, för av-

hjälpande av den rådande bristen på enhetlighet i förvaltningssystemet, nu ingå i prövning av de till mig ingivna författningsförslagen och de däröver avgivna yttrandena.

Emellertid är att märka, att, enligt vad Kungl. Maj:t numera genom beslut den 24 november 1922 föreskrivit, gruvlagstiftningssakkunnigas arbete skall vara slutfört senast den 31 maj 1923. Då resultatet av samma arbete således kan förväntas komma att föreligga inom den allra närmaste framtiden och det alltså icke torde dröja alltför länge, innan frågan om ny gruvlagstiftning kommer under prövning, lär det vara olämpligt att nu taga ställning till ovannämnda förslag till förordning, som ju är avsedd att gälla allenast för tiden intill dess ny gruvlagstiftning kan träda i kraft. Härtill kommer, att en nyorganisation av förvaltningen av kronans jordägarandelar i enlighet med författningsförslaget förutsätter vissa ändringar i 1918 års lag och följaktligen icke bör genomföras annorledes än i samband med att dylika ändringar vidtagas. Chefen för justitiedepartementet har emellertid förut denna dag tillkännagivit, att han, med hänsyn till det läge, vari spörsmålet om revision av gruvlagstiftningen befinner sig, icke ansett lämpligt att nu upptaga fråga om ändringar i 1918 års lag. I enlighet härmed har han allenast tillstyrkt avlåtande av proposition till riksdagen om fortsatt tillämpning till den 1 oktober 1924 av sagda lag, vilken hemställan av Kungl. Maj:t bifallits.

Av ovannämnda skäl vill jag för närvarande inskränka mig till att tillstyrka, att äskande nu göres hos riksdagen om ytterligare ett års förlängning av bemyndigandet för Kungl. Maj:t att utarrendera kronans jordägarandelar i gruvor. Detta hindrar emellertid icke, att man, i avbidan på den nya gruvlagstiftningen och därmed sammanhängande definitiva anordningar för förvaltningen av kronans gruvegendom, bör kunna vidtaga vissa — låt vara mera begränsade — åtgärder för avhjälpande av den nu rådande bristen på enhetlighet i förvaltningssystemet. Till belysande av behovet av åtgärder i dylikt syfte skall jag tillåta mig att i korthet beröra de nuvarande anordningarna på ifrågavarande område.

Kronans gruvegendom utgöres av dels sådan, som uppkommit genom av kronan verkställda inmutningar å såväl krono- som enskild jord, dels jordägarandelar, erhållna genom av enskilda verkställda inmutningar å kronojord, dels ock gruvor eller gruvandelar, som kronan inköpt eller genom andra avtal förvärvat.

De för kronans räkning tagna, gällande inmutningar, som ännu icke blivit utmåslagda, hava alla verkställts av Sveriges geologiska under-

sökning och förvaltas jämte en under förlidet år utmålslagd fyndighet av denna institution. Av äldre för kronans räkning inmutade och utmålslagda fyndigheter äro några magnesitfyndigheter av Kungl. Maj:t och riksdagen utarrenderade till magnesitaktiebolaget Tarrekaise, medan andra förvaltas av länsstyrelsen i Norrbottens län.

Länsstyrelsernas befattning med kronans gruvägarerentressen avser närmast jordägarandelarna. Föreskrifter härom lämnas — utom i allmänhet i den för länsstyrelserna gällande instruktionen — i gruvstadgan, kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägarandel i gruva samt kungörelsen den 15 november 1907 med föreskrifter i fråga om bestämmandet å kronans sida av beloppet utav den arrendeavgift, som skall erläggas för kronans jordägarandel i gruva m. m.

Undantagna från länsstyrelsernas förvaltning äro enligt Kungl. Maj:ts brev den 11 oktober 1918 jordägarandelar i de fyndigheter, som inmutats enligt lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län. Beträffande dessa fyndigheter har förvaltningsbefogenheten tillagts 1917 års mineralfyndighetskommission. Härjämte är att märka, att i fråga om jordägarandelar, vilka varit utarrenderade enligt 1899 års förordning men i avseende å vilka arrendetiden utgått eller utgår, generella förvaltningsföreskrifter saknas.

För förvaltningen av de utav kronan genom köp eller andra avtal förvärvade fyndigheterna eller andelarna gälla ej heller gemensamma regler. Genom 1907 och 1908 års malmfältsavtal förvärvade staten, bland annat, åtskilliga fyndigheter, som nu förvaltas av styrelsen för Mertainens gruvaktiebolag. En å kronojord belägen gruva, som av staten förvärvats tillsammans med den mark, varå den är belägen, förvaltas av domänstyrelsen, medan andra på enahanda sätt förvärvade förvaltas av vederbörande länsstyrelse.

Vad som i centraliseringshänseende närmast synes mig nu kunna åtgöras är, att, i anslutning till vad jag under fjolåret ifrågasatt och kommerskollegium därutinnan föreslagit, en generell föreskrift meddelas om, att förvaltningen av kronans gruvegendom skall för den tid, varom nu är fråga, ankomma på kommerskollegium; dock att av praktiska skäl från kollegii förvaltning alltjämt torde böra undantagas *dels* den gruvegendom, som för närvarande förvaltas av Mertainens gruvaktiebolag och domänstyrelsen, *dels* intill utmålsläggningen de inmutningar, som av Sveriges geologiska undersökning för kronans räkning verkstälts eller komma att verkställas, *dels ock* slutligen jordägarandelarna i nyinmutade fyndigheter å kronojord inom de sydligare länen, beträffande vilka jordägarandelar 1899 års kungörelse fortfarande torde böra gälla.

Åt kommerskollegii förvaltning skulle sålunda i första hand anförtros *dels* de jordägarandelar, som utarrenderats enligt 1899 års kungörelse men för vilka arrendetiden utgått eller utgår, *dels* de nu under 1917 års mineralfyndighetskommissions förvaltning stående jordägarandelarna i de enligt 1918 års lag nyinmutade fyndigheterna, till följd varav nyssberörda kommission skulle upphöra, *dels ock* efter vederbörlig utmålsläggning de inmutningar, som av Sveriges geologiska undersökning verkställtts eller verkställas för kronans räkning. I övrigt skulle under kommerskollegii inseende falla all kronans gruvegendom, som icke enligt vad ovan sagts särskilt undantagits.

Några allmänna regler — utöver dem, som innehållas i 1899 års kungörelse — rörande dispositionen av jordägarandelarna och övriga förvaltningsobjekt torde icke under provisorietiden kunna meddelas, utan lära erforderliga beslut få fattas från fall till fall. Härvid bör givetvis gälla, att, där fråga är, huruvida under kommerskollegii förvaltning stående gruvegendom skall nyttiggöras genom utarrendering eller på annat sätt, kollegium skall hava att med eget förslag underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

På grund av vad jag sålunda anfört och med tillkännagivande att jag — i händelse av bifall till vad jag nedan skall föreslå — har för avsikt att vid ett senare tillfälle, i överensstämmelse med här ovan angivna riktlinjer, påkalla Kungl. Maj:ts beslut i förvaltningsfrågan, hemställer jag nu, att Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att för tiden intill den 1 juli 1924 medgiva,

att Kungl. Maj:t må äga åt svenska medborgare, i den ordning Kungl. Maj:t bestämmer, mot årlig avgift och under de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t fastställer, under en tid för varje gång av högst tjugu år upplåta begagnandet av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor, med rätt därjämte för den, som erhållit upplåtelse, att vid upplåtelse-tidens utgång äga företräde till förnyad upplåtelse, därest sådan ifrågakommer.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Elin Rydeberg.